

ПРОФІЛАКТИКА СІМЕЙНОГО НАСИЛЛЯ У РОДИНАХ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Сосонна М.

Наук. керівн. – д. пед. н., проф. Рассказова О. І.

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Попередження насильства та жорсткого поводження у сім'ї є актуальною проблемою сьогодення, що загострюється в умовах зростання соціально-економічної напруженості в Україні. Згідно з офіційною статистикою МВД України, у 2012 році із заявами про скоєння насилля в сім'ї у поліцію звернулося близько 120 тисяч осіб. Кількість осіб, що перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, щорічно зростає.

Вивчення поглядів вчених (І. Зверєва, А. Капська, Ж. Петричко, І. Трубавіна та ін.), праці яких дотичні досліджуваної нами проблематики, дає змогу зробити висновок, що з соціально-педагогічної точки зору сім'я з негативними поведінковими проявами належать, як правило, до типу неблагополучних сімей. Неблагополучні сім'ї – це родини, в яких батьки ведуть аморальний спосіб життя; сім'ї зі стійкими конфліктами між батьками та дітьми [1, с. 111]. Проте, на нашу думку, сьогодні найбільш розповсюдженими причинами неблагополуччя у родинах стають зовнішні – соціальні, економічні, соціально-психологічні й, навіть, медико-соціальні та екологічні чинники.

Так, сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний з поширенням такої соціальної проблеми, як дезадаптація, зокрема й сімейна, дітей та підлітків, що викликана незадовільним станом їхнього здоров'я. За даними щорічного аналізу стану здоров'я молодого покоління та результатів профілактичних оглядів лікувально-профілактичних закладів м. Харкова та області, захворюваність дітей усіх вікових груп має стійку тенденцію до зростання – і загалом в області, і в більшості районів.

Сьогодні все більша кількість батьків хоче самостійно виховувати власну, а іноді й всиновлену, дитину з особливостями здоров'я та розвитку. При вирішенні цього завдання їм часто, окрім батьківських, доводиться виконувати функції корекційних педагогів, психолога, лікаря, «швидкої допомоги». Проте, часто саме неспроможність сім'ї самостійно вирішити ці проблемивикликає зростання напруження сімейної атмосфери, підвищення

рівня агресивності її членів, виникнення випадків насилля й руйнування родини, що призводить до погіршення стану дитини, виникнення в неї психолого-педагогічних обмежень та може сприяти її інвалідизації з подальшим виокремленням із суспільного життя [2, с. 80-81]. На жаль, у нашому суспільстві ця проблема ще не знайшла гідного наукового обґрунтування та практичного вирішення.

Мета статті полягає у висвітленні проблеми родинного насилля в українському суспільстві як наслідку стигматизації сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями, окресленні шляхів вирішення проблеми в аспекті профілактичної соціально-педагогічної діяльності з сім'єю.

Наявність у дитини проблем здоров'я, особливо психічних та поведінкових розладів висуває перед батьками низку підвищених вимог, вносить суттєві зміни в життя сім'ї, що негативно впливає на емоційний стан та якість життя всіх її членів.

Найгостріша проблема, з якою стикаються батьки дитини з психофізичними вадами, особливо якщо ці вади є вродженими і стосуються психічної сфери розвитку дитини, – це соціальна стигматизація. Соціальну стигматизацію розглядають як особливу форму соціального насильства – опосередкованої або прямої ворожості, агресивності, деструктивності з боку соціальних груп та індивідів з метою примусу людей до певної поведінки, що визначає в суспільстві ситуацію соціальної ексклюзії сімей, які виховують дитину з особливими потребами [2, с. 82].

Таке соціальне насильство як наслідок часто породжує сімейне насильство. Для його запобігання сім'ї потребують дієвої підтримки, що передбачає забезпечення максимального фізичного та психічного розвитку дітей, створення середовища, що сприяє відновленню здоров'я дитини, компенсації проблем її розвитку.

Сутність та проблеми сімей у стані соціального неблагополуччя дослідженні у сучасній соціально-педагогічній літературі, де констатується, що саме соціальний педагог / соціальний працівник – спеціаліст здатний надати допомогу і підтримку, пов'язану з попередженням, виявленням та подоланням проблеми сімейного насилля. Діяльність соціального педагога з неблагополучною сім'єю включає три основних складових соціально-педагогічної допомоги: освітню, психологічну та посередницьку [4, с. 177] та повинна реалізовуватися на принципах спрямованості, системності, клієнтоцентризму, комплексності.

При цьому, сім'я, яка виховує хвору дитину, є складним багатоаспектним об'єктом соціально-педагогічної допомоги і вирішувати її проблеми має не один, навіть досвідчений фахівець, а колектив спеціалістів різних галузей. Тому, робота з такими сім'ями передбачає залучення різних співсуб'єктів соціально-педагогічної діяльності, серед яких: представники

адміністрації соціальної служби, психолог, медичний працівник, реабілітолог, фахівець з корекційної педагогіки, юрист, економіст, ігротерапевти, вихователі, вчителі. Перелік фахівців може бути доповнений у залежності від розширення кола проблем, вирішення яких потребує та чи інша сім'я [3, с. 129-130].

Спираючись на думку вчених [3, с. 130], відзначимо, що завдання соціально-педагогічної роботи з попередження насильства у сім'ях, що виховують дітей з обмеженими можливостями, є:

- зосередження інформації щодо впливу захворювання дитини на загальний стан сім'ї, де вона виховується, зокрема – відносини між батьками, ставлення до дитини, матеріальний та психологічний стан членів сім'ї, взаємодію з оточенням, а також визначення соціально-педагогічних проблем дитини, що має вади здоров'я, та її родини;
- індивідуальний відбір та реалізація змісту і засобів соціально-педагогічної підтримки кожної конкретної сім'ї, де виховується дитина з обмеженими можливостями;
- стимулювання розвитку самосвідомості та педагогічної грамотності сімей, що виховують хворих дітей;
- посилення взаємодії між ними та фахівцями – медиками, педагогами, дефектологами, соціальними педагогами, психологами, а також волонтерами, не байдужою студентською молоддю, широкими колами громадськості.

Спираючись на погляди Н. Завадської щодо технологій професійної діяльності соціального педагога з сім'єю [1, с. 115], наголосимо, що перспективним шляхом вирішення проблем сімейного насилля можна вважати профілактичну соціально-педагогічну роботу, що включає:

- діагностику сімейного середовища з метою виявлення можливих соціальних проблем сім'ї, встановлення характеру сімейних відносин, виявлення особистих, міжособистісних і внутрішньо-сімейних труднощів і конфліктів;
- консультування – форму практичної професійної діяльності соціального педагога, пов'язану з наданням у вигляді порад і рекомендацій інформаційної допомоги віктимним та віктимогенним сім'ям й дітям, що заходяться у несприятливих умовах соціалізації;
- організацію зустрічей родини зі спеціалістами, на яких батьки мають можливість поставити всі хвилюючі їх запитання до відповідних спеціалістів або отримати поради, рекомендації й дієву допомогу;
- соціальний патронаж, спрямований на постійне супроводження сімей, які потребують систематичної підтримки, умов достатніх для забезпечення життєдіяльності соціально незахищених сімей;

– зворотній зв'язок –глибокий аналіз дій фахівців та членів родини, позицій і психологічних особливостей учасників профілактичної діяльності, а також обставин, які виникають під час їх взаємодії.

Актуальною є й широка просвітницька робота з гендерних питань, яку необхідно проводити у сімейному та молодіжному середовищі.

Особливу увагу слід приділяти сім'ям, щовиховують дитину, яка страждає на психічне захворювання. Для таких сімей необхідним є створення системи послуг, територіально наближених до родин, спрямованих на часткову або повну інтеграцію в суспільне життя важкохворих дітей.

У цілому, проведений нами аналіз наукової літератури дає підстави наголосити, що з проблемами адаптації хворої дитини в суспільство, підготовки її до життя стикається, насамперед, сім'я, яка сьогодні відчуває значні соціально-психологічні, економічні, медико-соціальні труднощі й не має належної підтримки з боку держави, що негативно позначається на сімейному кліматі й може провокувати виникнення різних форм явного або прихованого насильства. При цьому, сім'я розглядається нами як оточення, яке безпосередньо впливає на стан здоров'я дитини, визначає напрям її психічного та фізичного розвитку. Часто саме нездатність батьків допомогти дитині подолати численні проблеми, призводить до втрати можливості відновлення здоров'я та розвитку дитини.

Теоретично дослідивши питання профілактики сімейного насилля у таких сім'ях, ми дійшли висновку, що робота важливого суб'єкта соціального впливу – соціального педагога / соціального працівника повинна спрямовуватися на формування позитивного сімейного клімату, групової взаємодії, безконфліктних поведінкових проявів членів родини тощо.

Література

1. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навчальний посібник для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008.
2. Рассказова О.І. Соціальна ексклюзія як наслідок стигматизації сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями / О. І. Рассказова // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2012. – № 3. – С. 80 – 86.
3. Рассказова О. І. Програма соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дітей з проблемами здоров'я як засіб розбудови інклюзивного суспільства/ О. І. Рассказова //Наукові записки кафедри педагогіки: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. С. Нечепоренко. – Харків, 2012. – Випуск XXIX. – С. 126 – 138.
4. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Під загальною ред Галагузова М.А. - М., 2000.